

Småpartiernes rolle i dansk politik

Med cirka 3-4 års mellemrum kommer der en debat om spærreglen: Skal den strammes eller lempes. Standardargumentet for en stramning er det tilsyneladende ret indlysende, at mange småpartier vanskeliggør flertalsdannelsen i Folketinget. Og standardargumentet imod er lige så nærliggende, at det er udemokratisk at udelukke nogen fra repræsentation. Argumentet for stramning er praktisk og pragmatisk. Argumentet imod er derimod mere principielt og ideologisk.

Et af problemerne er formodentlig, at der tit tænkes i ekstremer. I et egentligt topartisystem er flertalsdannelsen let. Den er givet med valgresultatet. Og i det splittede mangepartisystem - hver mand sit parti - er det lige så oplagt, at det kan blive svært at nå et stabilt flertal. Selvom det kan lade sig gøre, blot småpartierne grupperer sig i løse blokke, omtrent svarende til partierne i den amerikanske kongres. Men de reelle problemer gælder systemerne ind i mellem. Allerede i et trepartisystem kan flertalsdannelsen være besværlig. Og der er faktisk ført politik i Danmark i perioder med 9-11 partier.

Diskussionen er rimelig nok, for Danmark har på næsten alle måder en særdeles liberal holdning over for småpartier. Det kommer frem i selve valgkampen,

hvor småpartier, der ender med at få tusinde stemmer får lige så megen tid i radio og tv med 1 million stemmer. Og det kommer frem ved tildelingen af tillægsmandater. Her er kravet om 2 procent af stemmer betydeligt mere liberalt end det svenske krav om fire procent og det vesttyske om fem procent, for slet ikke at tale om de lande som Norge og England, hvor der slet ingen tillægsmandater er at fordele. Og man kan endda komme uden om 2 pct-kravet, hvis man enten har et kredsmandat eller i to af de tre områder, Hovedstaden, Øerne og Jylland, lige så meget som der i snit kræves som et kredsmandat. Partier som Kristeligt Folkeparti og CD kan faktisk godt komme i folketinget med under to procent, for de har en solid forankring i provinsen.

I sig selv har småpartierne kun et fælles karakteristikum: De er ikke særlig store. Det er ikke helt ligegyldigt. Det har været svært for f.eks. Kristeligt Folkeparti at skulle stille med en minister, en politisk ordfører og ordførere på alle de forskellige sagsområder. Var hele Folketinget splittet op i partigrupper på 4-5 mand, ville man have samme problem, som man havde med småkommunerne før kommunalreformen. Det er vanskeligt at tage sig kvalificeret af alle sagsområderne. Et parlament af småpartier ville være nødt til alene at koncentrere sig om de brede linier. Og i praksis ville dette betyde en magtforskydning til administrationen og til interesseorganisationerne.

Men derudover er alle variationer. På

venstrefløjen har man de ideologiske smågrupper VS, DKP og hele underskoven at marxister-leninister. I midten har man også partier som Retsforbundet og Kristeligt Folkeparti med markante særstandpunkter. Men her er der samtidigt et betydeligt mål af pragmatisme, ikke mindst hos Kristeligt Folkeparti. CD har nok huset og bilen, men udmærker sig først og fremmest ved at tage afstand fra ideologier. Og på højrefløjen har man Fremskridtspartiet, der hele tiden har haft et stærkt ideologisk præg, men til gengæld først i de senere årer blevet et småparti. Der er måske nok en tendens til at småpartier i lidt højere grad end de store har specielle særstandpunkter. Men korrelationen er langt fra perfekt.

Dette spiller også en vigtig rolle for spørgsmålet om regeringsdannelsen. Det er umiddelbart indlysende, at jo mindre partierne er, des flere partier skal man have fat på, for at komme op på de 50 procent. Det er ren matematik. Men den rene matematik fører imidlertid også til, at der er mange flere kombinationsmuligheder, der netop giver de 50 procent. Det trækker i modsat retning. Men med en væsentlig bivirkning. Hvis partierne - store som små - ikke før valget har indgået mere eller mindre faste alliancer, kan vælgerne nok få lov at stemme. Men flertalsdannelsen bliver helt og holdent overladt til politikerne. I den modsatte ende, i et topartsystem, stemmer vælgerne ikke blot på et parti. De stemmer også på en regering. Og i et system med 3-4 partier er det overskueligt, hvilke regeringer, der kan komme ud af det. Men overskueligheden mindskes med antallet af partier. Dog kan alliancer som nævnt hjælpe. Og den almindelige venstre-højre dimension gør det også lettere. Nogle kombinationer kan på forhånd udelukkes.

I dansk politik kan der både argumen-

teres for og imod, at de mindre partier har gjort det lettere og at de har gjort det sværere at lave regering. Det radikale Venstre er ikke et rigtigt småparti, men dog ikke større end at det ville stå i konstant fare for at glide ud, hvis vi havde spærreregler som de 5% i Vesttyskland eller de 4% i Sverige. Og Det radikale Venstre har i lange perioder netop været det smør, der fik det hele til at glide. Til dels skyldes det selve midterplaceringen. Det giver altid en mulighed som tungen på vægtskålen. Men det skyldes også, at partiet har sat samarbejdet i Folketinget helt i top på prioritetsskalaen. Alene det, gør det svært at hævde, at småpartier uden videre gør det vanskeligt at skabe flertal. I det gamle fire-partisystem kunne modargumentet dog være, at uden Det radikale Venstre i Folketinget ville der automatisk være enten socialdemokratisk eller VK-flertal, så man ikke havde brug for de radikales formidlende rolle.

Nu er det lidt teoretisk at tænke Det radikale Venstre helt væk. Det konkrete er, at her har man et parti, der faktisk har lettet flertalsdannelsen. Og i tiden før omvæltningen i 1973 var trekantregeringen 1957-60 et eksempel på, at selv et ideologisk præget parti som Retsforbundet kunne være den lille brik, der muliggjorde den konkrete regering. Selv ideologiske småpartier er ikke altid nogen skade til.

Efter 1973 har problemet kun delvis været de ideologiske småpartier, men snarere at der både på venstre- og på højrefløj var partier, der nok kunne bruges til at sige nej, men ikke til at sige ja til en bestemt politik. På venstrefløjen var det småpartier, VS og DKP. Men på højrefløjen var det en tid lang det temmeligt store Fremskridtsparti, der vanskeliggjorde arbejdet. Når der med begge fløje talt med hele tiden var 15-20 procent, der mere eller mindre automatisk skulle regnes med

til »stemmer imod«, skulle man et godt stykke over de 50 procent for at have et flertal hjemme.

Her er der ikke megen tvivl om småpartiernes rolle. Det radikale Venstre plus CD og Kristeligt Folkeparti indgik temmeligt fast i de flertal, Anker Jørgensen brugte til trods alt at få en hel af sin politik igennem. En skærpelse af spærreglerne ville ikke have gjort arbejdet lettere. Nogle eller alle af disse midterpartier ville være forsvundet. Det samme ville nogle venstrefløjspartier. Men Fremskridtspartiet ville stadigvæk have været der, og vanskeliggjort flertalsdannelsen.

Det centrale her er ikke selve størrelsen, men pragmatismen. Og den kan lige så godt være at finde hos de små partier som de store. Med pragmatiske småpartier lettes flertalsdannelsen nærmest, for der bliver flere måder at nå frem til et flertal på. Debatten om småpartier og spærregler bliver på den måde uendelig. Der er argumenter for, at tingene bliver sværere. Og der er argumenter for, at tingene kan komme til at glide lettere.

Andre sider ved småpartierne er mere klart problemer. Mange partier giver alt andet end lige vælgerne mindre direkte indflydelse på, hvem der danner regering. Hertil kommer i det danske system med millimeterretfærdighed i tv's fordeling af sendetiden, at valgkampsdebatten bliver helt uoverskuelig med 15 partier repræsenteret i diskussionerne. Vælgerne sættes i nogen grad ud af spillet. Og der er utvivlsomt en undergrænse for, hvor små partierne kan blive og stadigt fungere effektivt i folketinget. Det giver risiko for magtforskydning til administrationen. Det er snarest ved disse mere demokratiske spørgsmål de største problemer ligger.